

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Sivistystyönantajat ry (myöhemmin Sivista) kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta koulutuspoliittiseksi selonteoksi.

Yleisiä

Sivista korostaa, että koulutuspoliittiselle selonteolle on selvä tarve. Koulutus- ja tutkimussektori on edellisen kymmenen vuoden ajan käynyt läpi mittavat resurssileikkaukset ja samaan aikaan lähes kaikkia koulutusaloja on uudistettu. On aika ottaa hallituskautta pidempi perspektiivi ja visioida rohkeasti tulevaisuutta.

Harmillisesti selontekoluonnoksesta välittyy monilta osin keskeneräisyys ja valmistelua vaivannut ilmeinen kiire. Kun edellinen koulutuspoliittinen selonteko on hyväksytty vuonna 2006, eikä erillisiä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmiakaan enää laadita, olisi nyt selonteon valmisteluun kaivannut laajempaa sidosryhmien sitouttamista ja kuulemista.

Pitkän aikavälin koulutus- ja tutkimuspolitiikan kannalta ennakoitavuus on aivan keskeistä. Sen vuoksi selonteon parlamentaarista roolia on syytä korostaa. Laajan parlamentaarisen yksimielisyyden löytyminen olisi keskeistä selonteon tavoitteisiin pääsyn kannalta. Selontekoon olisi kaivannut myös erilaisia vaihtoehtotarkasteluja.

Pidämme myös valitettavana, että työ- ja elinkeinoelämän näkökulma on selonteossa varsin ohut. Koulutusjärjestelmää ei pidä tarkastella muusta yhteiskunnasta irrallisena laboratoriona.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on samanaikaisesti käynnissä monia selvityksiä, joiden suhde ja vaikutukset selontekoon jäävät epäselväksi. Tämän vuoksi selonteko itsessään on joiltain osin vajavainen ja myös sen täysipainoinen arviointi on hankalaa.

Selontekoluonnos on laadittu varsin perinteisesti niin, että toimenpiteet esitetään koulutusasteittain. Valinta on johtanut siihen, että esimerkiksi aikuiskoulutus uupuu lähes kokonaan samoin eri nivelvaiheet. Myös kansainvälisyys ja koulutusvienti ovat jääneet liian vähälle. Nämä puutteet on korjattava ennen eduskuntakäsittelyä.

Selonteossa on perustellusti vahva saavutettavuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulma, mutta samalla yksilölliset tarpeet ja koulutuksen laatu- ja sisältökohtaiset näkökohdat jäävät taka-alalle. Nämä näkökohdat on nostettava esille.

Rakenneuudistukset ovat paljon esillä. Koulutusta ei pidä kehittää rakenteet edellä, vaan rakenteiden on seurattava tavoitteita ja toiminnan tarpeita. Rakenteiden on oltava mahdollistavia, monilla erilaisilla yhteistyömalleilla voidaan saavuttaa samat tavoitteet. Selonteossa ajatuksena on, että tulevaisuudessa koulutusta järjestävät nykyistä suuremmat organisaatiot ja eri sektoreiden järjestäjät yhdistyvät erityisesti alueilla, joissa väestö vähenee. Toisen asteen osalta yhdistymiset edellyttävät näkemyksemme mukaan järjestäjien kattavaa siirtymistä yksityiseen toimintamuotoon.

Selonteossa otetaan kantaa rahoituksen ennakoitavuuden ja pitkäjänteisyyden puolesta. Tämän tueksi olisi esitettävä laskelmia tarvittavasta rahoituksesta selonteon tavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisesti määrällisten tavoitteiden osalta arviolaskelmat pystytään tekemään riittävällä tarkkuudella. Positiivinen linjaus on, että pienenevistä ikäluokista koituvat säästöt käytetään esi- ja perusopetuksen vahvistamiseen.

Selonteko ei huomioi lainkaan koulutusvientiä ja sen edistämistä. Esimerkiksi englanninkieliset tutkinnot ja ammatillisen koulutuksen vientimahdollisuudet ansaitsevat huomiota. Koulutusjärjestelmää ei muutenkaan pidä kehittää vain kansalliskielillä, vaan etenkin englanninkielistä tarjontaa on lisättävä kaikilla koulutusasteilla.

Aikuiskoulutusta ei ole käsitelty selonteossa tarpeeksi kattavasti, vaikka aikuisten osuus niin toisen kuin korkea-asteen opiskelijoista on merkittävä. Muuttuva työelämä korostaa entisestään jatkuvan oppimisen ja osaamisen päivittämisen merkitystä.

Sivista esittää:

- Selonteossa tuodaan selkeästi esiin eri koulutuksen järjestäjien rooli nyt ja tulevaisuudessa.
 - o Yksityiseen muotoon siirtyminen on korkea-asteella avannut uusia toimintavapauksia; sama olisi mahdollista toisen asteen koulutuksessa
- Selonteossa on esitettävä selkeät laskelmat eri koulutusasteilla tarvittavista lisäresursseista selonteon tavoitteiden saavuttamiseksi.

- Selontekoon nostetaan vahvemmin esiin koulutusvienti ja sen mahdollisuudet eri koulutusasteilla.
- Aikuiskoulutus ansaitsee oman kokonaisuutensa
- Sivista ja muut keskeiset toimijat on otettava mukaan selonteon toimenpanoon.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visiossa asetettu tavoitetila on kannatettava. Suomessa on vahva sivistysusko ja vain sitä edelleen vahvistamalla, pärjäämme myös tulevaisuudessa. Samalla esitämme, että kunnianhimon tasoa nostetaan.

Laadukas ja kansainvälisesti korkeatasoinen koulutus ja tutkimus ovat avainasemassa, kun mietitään, mistä uusi, hyvinvointiyhteiskunnan palvelut turvaava kasvu syntyy. Kansainvälistyminen vahvistaa koulutus-, tutkimus- ja innovaatiotoimintaamme ja tarvitsemme lisää kansainvälisiä osaajia.

Näkemyksemme mukaan visio-osuudessa olisi hyvä linjata ihan konkreettisesti myös koulutuksen ja tutkimuksen rahoitustasosta. Siitä, millaista rahoitustasoa tavoitellaan. Haluammeko OECD-kärkeen vai riittääkö keskiverto?

Visiossa olisi myös nostettava esiin koulutuksen ja tutkimuksen elinkeinoelämäyhteys. Osaamisen on jatkossakin vastattava elinkeinoelämän tarpeisiin joustavasti ja resurssitehokkaasti.

Suomen koulutusmenot suhteessa kansantuotteeseen ovat nyt OECD-maiden keskiarvon yläpuolella, mutta selvästi muita Pohjoismaita jäljessä. Selonteko on oikea paikka linjata siitä, miten saavutamme muut.

Digitalisaation mahdollisuudet on nostettava vahvemmin esiin kaikilla koulutusasteilla alkaen perusopetuksesta saavutettavuuden ja koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseksi. Koulutuksen ja tutkimuksen aika- ja paikkasidonnaisuus vähenee tulevaisuudessa entisestään. Erilaiset digiratkaisut ovat myös keino laajentaa monipuolisempi koulutustarjonta kaikkien ulottuville.

Sivistystyönantajat esittää,

- että visioon kirjataan, että julkinen panostus koulutukseen nostetaan muiden Pohjoismaiden tasolle vuoteen 2030 mennessä. Koulutus- ja tutkimuspanokset ovat avain tuottavuuden nousuun, maailmanluokan innovaatioihin, julkisen talouden kestävyyyteen ja siten hyvinvoinnin kasvuun.

- että visioon kirjataan selkeämmin uuden teknologian hyödyntämisestä kaikilla koulutusasteilla myös koulutuksen saavutettavuuden näkökulmasta.
- että visioon kirjataan vahvemmin koulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistyminen ja koulutusviennin mahdollisuudet
- että visiossa muistetaan myös koulutuksen ja tutkimuksen työelämä- ja elinkeinoelämäyhteys.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Kunnilla on keskeinen asema varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetuksessa, mutta Sivista muistuttaa, että yksityisillä oppilaitoksilla ja toimijoilla on tärkeä rooli ja tehtävä julkisten toimijoiden rinnalla. Esimerkiksi perusopetuksessa toimii 104 yksityistä toimijaa. Kun kuntien tehtäviä väestönvähennyksen myötä mietitään uusiksi, on muistettava yksityisen koulutuksen tarjoama lisäarvo.

Perusopetuksen osalta Sivistystyönantajat muistuttaa yksityisten oppilaitosten epäoikeudenmukaisesta kotikuntakorvauksesta, johon sivistysvaliokuntakin vuonna 2018 talousarviokäsittelyn aikana kiinnitti huomiota asiaan (SiVL10/2018 vp). Valiokunnan lausuma, jonka mukaan valiokunta edellyttää, että asiasta tehdään selvitys vuoden 2019 aikana ei ole toistaiseksi johtanut toimenpiteisiin opetus- ja kulttuuriministeriössä. Muissa kuin kunnan ylläpitämässä perusopetuksessa opiskelee lähes 25 000 oppilasta, suurimmalle osalle näistä oppilaista kyseessä on oman kotikunnan osoittama lähikoulu. Näiden oppilaitosten ylläpitäjät saavat vain 94 prosentin suuruisena kunnan peruspalveluiden valtionosuuksista annetun lain (HE 38/2014) mukaisen kotikuntakorvauksen. Sivistysvaliokunnan vuonna 2018 edellyttämä selvitys on tehtävä pikimmiten ja nostettava kotikuntakorvaus 100 prosenttiin.

Koulutuksellinen tasa-arvo näkyy selonteossa vahvasti. Sivista pitää tärkeänä, että kaikkien lasten oikeutta hyvään ja laadukkaaseen perusopetukseen vahvistetaan. Kannamme huolta oppimistulosten laskusta ja lasten sekä nuorten mielenterveysongelmien kasvusta. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vaikutusta lasten ja nuorten kasvuun täytyy vahvistaa ennen kaikkea perustaitojen osalta. On hyvä, että esimerkiksi lukutaidon vahvistaminen on nostettu keskeiseksi tavoitteeksi. Myös muut perustaidot ansaitsevat saman huomion. Jokaisen peruskoulun päättävän nuoren pitää hallita tietyt perustaidot. Tämä osaamistakuu toimisi selkärankana myös oppimiseröjen pienentämiseen ja koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseen.

Sivista ei sen sijaan katso, että kouluvalinnat olisivat kaupungeissa keskeinen syy koulutuksellisen tasa-arvon heikentymiseen. Taustalla on varmasti monia syitä, joita edellä mainituin keinoin tulisi poistaa ja perustaitoja vahvistaa. Oikeus valita lapselleen paikka myös muuhun perusopetusta antavaan kouluun kuin lähikouluun on tärkeä lapsen oikeus, johon Suomi on sitoutunut kansainvälisten sopimusten ja oman lainsäädäntönsä kautta. Tästä tulee jatkossakin pitää kiinni.

Kouluvalinnanvapaus on tärkeää myös lapsen oikeuksien näkökulmasta katsottuna. Tätä oikeutta tulee tukea myös syrjäseuduilla asuville lapsille tarjoamalla entistä laajempaa etäopetusta. Oppimisanalytiikkaa tulee hyödyntää nykyistä enemmän. Etäopetuksen ja digitaalisuuden parempi hyödyntäminen sekä yksilöllisen oppimispolkujen tukeminen on nähtävä mahdollisuutena ja välttämättömyytenä, ei uhkana tai heikentävänä toimenpiteenä. Tältä osin on oltava valmius tarkastella ripeästi myös perusopetuslakia. Haasteita varmasti löytyy, mutta tekemättä jättäminen ei Sivistan mukaan ole vaihtoehto.

Sivista katsoo, että sote-paketin yhteydessä sovittu oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden siirto tuleville sote-hyvinvointialueille ei tue tämän selonteon tavoitteita. Psykologien ja kuraattoreiden paikka on koulussa osana koulu yhteisöä.

Lisäksi Sivista on huolestunut taide- ja taitoaineiden vähenemisestä. Mikäli kaikille Suomen lapsille ja nuorille halutaan kokemuksia kulttuurista ja taiteesta, niin ratkaisu löytyy toimivista kulttuurikasvatussuunnitelmista. Näiden edistämistä tulisi tukea lainsäädännöllä ja resursseilla. Kulttuurikasvatussuunnitelmat on otettava kiinteäksi osaksi opetussuunnitelmaa.

Ilman kulttuurikasvatusta seuraavat tavoitteet eivät toteudu:

- Varhaiskasvatus edistää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti lapsen kokonaisvaltaista oppimista, kehitystä ja hyvinvointia.
- Koko väestön laaja ja laadukas perusosaaminen sekä kyky, halu ja mahdollisuudet kehittää omaa osaamista ovat Suomen menestymisen edellytys.

Sivista esittää:

- Sivistysvaliokunnan vuonna 2018 edellyttämä selvitys ja yksityisten peruskoulujen kotikuntakorvaus on nostettava 100 prosenttiin
- Jokaisen peruskoulun päättävän nuoren pitäisi hallita tietyt perustaidot (osaamistakuu)
- Kouluvalinnanvapaus tulee säilyttää
- Etäopetuksen ja digitaalisuuden parempi hyödyntäminen perusopetuksessa sekä yksilöllisen oppimispolkujen tukeminen on nähtävä mahdollisuutena
- Sote-paketin yhteydessä sovittu oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden siirto tuleville sote-hyvinvointialueille ei tue tämän selonteon tavoitteita

- Kulttuurikasvatussuunnitelmat on otettava kiinteäksi osaksi opetussuunnitelmaa

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Selonteossa on käsitelty ansiokkaasti nuorten osaamista ja peruskoulua. Toisen asteen kokonaisuuteen siirryttäessä on painotettava, että peruskoulun jälkeen osaamisen pitää olla sillä tasolla, että opinnoista ja oppivelvollisuudesta voi suoriutua. Nyt peruskoulusta valmistutaan usein puutteellisin tiedoin ja taidoin, jotka vaikeuttavat opiskelijan jatkoa ja heikentävät ennustetta kiinnittyä työelämään. Lisäksi ilman riittävää perustasoa opiskelijat rasittavat koulutusleikkauksista kärsiviä toisen asteen oppilaitoksia.

Lukiokoulutuksessa yksikköhintaa vahvistettiin tällä hallituskaudella hieman, mutta rahoitusleikkaus on vuoden 2017 tasoon edelleen merkittävä ja vastaa korotuksen jälkeenkkin noin 100 miljoonan euron leikkausta vuositasolla. Lukiokoulutuksen rahoitusta onkin edelleen tarpeellista vahvistaa nostamalla yksikköhintaa. Lukiokoulutuksen yksikköhintarahoitus ei vastaa todellisia kustannuksia. Sivistystyönantajat esittää, että keskimääräisestä yksikköhinnasta tehtävästä leikkauksesta luovutaan. Uudistuva lukio sekä oppivelvollisuuden laajennus edellyttävät investointeja koulutuksen järjestäjiltä.

Myös ammatillisen koulutuksen rahoitusta leikattiin voimakkaasti viime vuosikymmenellä. Ammatillisenkin rahoitusta on nostettu viime vuosina hieman. Kuitenkin erityisesti pienten koulutuksen järjestäjien talous on edelleen monin paikoin "veitsen terällä". Myös ammattiin opiskelevien määrä on kasvanut. Rahoitusta on paikattu pääsääntöisesti määräaikaikaisella rahoituksella, ei pysyvillä lisäyksillä. Ammatillisen koulutuksen rahoitusta tuleekin nostaa ja järjestelmän kehittämistä jatkaa.

Sivista ihmettelee merkittävästi selontekoon sisältyviä toisen asteen kehittämissuhteita ja kokee, että esitelty tilannekuva ja analyysi on puutteellinen. Suomessa toisen asteen koulutus on järjestetty kahta erillistä väylää pitkin. Lukiokoulutuksen ensisijainen tehtävä on ollut antaa valmiudet jatko-opiskeluun korkeakouluissa. Ammatillisen koulutuksen ensisijainen tehtävä on ollut tuottaa ammatillisia osaajia yhteiskunnan eri työtehtäviin. Pidämme tätä perusjakoa jatkossakin perusteltuna. Selonteossa tätä perusjakoa pyritään murentamaan useilla eri tavoilla. Toisen asteen perusrakenteesta tulee pitää kiinni, vaikka yhteistyötä eri koulutusalojen välillä kehitetäänkin tai koulutuksen järjestäjät yhdistävät hallintojaan.

Sivista katsoo, että toinen aste ei tarvitse kokonaisvaltaista uudistamista, sillä molemmat koulutusmuodot, lukio ja ammatillinen, on juuri uudistettu ja oppivelvollisuutta on laajennettu. Ammatillisen koulutuksen reformi astui voimaan vasta vuonna 2018. Reformin siirtymäaika oli luvattu vuoteen 2022 asti. Lukiokoulutuksessa on taas meneillään uusien opetussuunnitelmien

käyttöönotto. Sivista katsookin, että tehtyjen uudistusten toimeenpanoon on panostettava erityisesti resurssien muodossa.

Selonteossa, toisen asteen kokonaisuutta tarkasteltaessa, unohtuu se tosiasia, että ammatillisessa koulutuksessa opiskelee Suomessa yli neljännesmiljoona opiskelijaa, joista reilusti yli puolet on aikuisia. Selonteossa aikuisten ammattiin opiskelu ei näy juuri ollenkaan. Ammatillinen jatkuvan oppimisen väylä on työelämässä erittäin tärkeä keino kehittää osaamista. Se on myös erinomainen tapa kehittää yritysten ja oppilaitosten yhteistyötä erilaisten joustavien mallien ja esim. oppisopimuksen tehokkaan hyödyntämisen kautta. .

Sivista katsoo, että selonteossa tuleekin paremmin huomioida aikuiset ammattiin opiskelevat siten, että selonteossa painottuisi vahvemmin eri lisäkoulutusmallit, kuten ammatti- ja erikoisammattitutkinnot sekä oppisopimuksen kehittäminen ja tutkinnon osien ja sitä pienempien osien hyödyntäminen. Ehdotettua erikoisammattitutkintouudistusta tulee avata tarkemmin. Ammatillisten tutkintojen tulee vastata elinkeinoelämän tarpeisiin joustavasti ja kustannustehokkaasti. Osaamisen ja työelämän välistä suhdetta ja sen kehittymistä ei selonteossa käsitellä ollenkaan. Näemme, että tältä osin selonteko on puutteellinen.

Sivistan mukaan toisen asteen koulutuksella on merkittävä rooli koulutusviennissä sekä työ- ja osaamisperäisessä maahanmuutossa. Koulutusviennin roolia ja sen tarjoamia mahdollisuuksia tulee avata selonteossa tarkemmin. Toisen asteen kansainvälisiä mahdollisuuksia ja digitarjontaa tulee systemaattisesti kehittää. Kotimaisten kielten rinnalla tutkintoja tulee tarjota yhä useammin vieraalla kielellä, kuten englanniksi. Myös digitaalista oppimista, etäoppimista ja digipedagogiikkaa täytyy kehittää koko toisella asteella.

Myös lukiokoulutuksessa noin 3000 opiskelijaa opiskelee aikuisten opetussuunnitelman mukaisia opintoja. Selonteossa vähälle huomiolle jäävät myös erilaisten oppijoiden tarpeet, jotka tulee huomioida. Tässä yhteydessä tulisi laatia suuntaviivat sille, että jatkossa myös erityistä tukea tarvitseville aikuisille olisi tarjolla opintoja. Nyt rahoitetaan lähinnä alle 25-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien opintoja.

Yksityismuotoinen koulutus on suurin osa toisen asteen järjestäjäverkkoa. Kaikkiaan 137:sta ammatillisesta 94 on yksityisiä oppilaitoksia ja 269:sta lukiosta 43 on yksityisiä lukioita. Sivista esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö laatii tiekartan sille, että kaikki toisen asteen koulutus järjestetään yksityisessä järjestämismuodossa vuoteen 2030 mennessä.

Koulutusta ei tule ajaa maakuntien tehtäväksi tai jättää ainoastaan kuntien vastuulle. Selonteon tavoitteista tulee poistaa maininta siitä, että koulutuksen järjestäjien määrää vähennetään. Työelämän nopeasti muuttuvat osaamistarpeet edellyttävät asiakaslähtöistä ja kustannustehokasta

toimintaa, joka onnistuu tehokkaimmin monimuotoisilla ja -kokoisilla järjestäjillä. Samalla on huolehdittava siitä, että pienet ja erikoistuneet oppilaitokset ovat elinvoimaisia jatkossakin.

Sivista esittää:

- Peruskoulun jälkeen osaamisen pitää olla sillä tasolla, että toisen asteen opinnoista ja oppivelvollisuudesta voi suoriutua
- Lukioiden keskimääräisestä yksikköhinnasta tehtävästä leikkauksesta on luovuttava asteittain.
- Toisen asteen koulutus ei tarvitse kokonaisvaltaista uudistamista
- Lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta kehitetään jatkossakin kahtena erillisenä koulutusmuotona
- Selonteossa aikuisten ammattiin opiskelu ei näy juuri ollenkaan. Ehdotettua erikoisammattitutkintouudistusta tulee avata tarkemmin
- Koulutusviennin roolia ja sen tarjoamia mahdollisuuksia tulee avata selonteossa tarkemmin
- Selonteossa tulee laatia suuntaviivat sille, että jatkossa myös erityistä tukea tarvitseville aikuisille olisi tarjolla opintoja
- Sivista esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö laatii tiekartan sille, että kaikki toisen asteen koulutus järjestetään yksityisessä järjestämismuodossa vuoteen 2030 mennessä.
- Selonteon tavoitteista tulee poistaa maininta siitä, että koulutuksen järjestäjien määrää vähennetään

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Selonteossa vahvistetaan laajasti hyväksytty tavoite siitä, että vuonna 2030 50 % 25-34 –vuotiaista suorittaa korkeakoulututkinnon. Selonteon mukaan tämä edellyttää noin 100000 uutta tutkintoa. Selonteossa todetaan myös, että pidemmällä aikavälillä tarve korkeakoulutetuille kasvaa edelleen. Sivistan laskelmat ovat samasuuntaisia. Vuosittaisia aloituspaikkoja pitää lisätä vuoden 2019 tasosta noin 10000:lla, jotta 50 %:n tavoitteeseen päästään. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää myös opintojen parempaa läpäisyä.

Määrän lisäyksestä on jo sovittu ministeriön ja korkeakoulujen kesken, mutta rahoitus paikoille on varmistettu vain pariksi vuodeksi. Rahoitustarve aloituspaikkamäärän nostolle on Sivistan varovaisenkin arvion mukaan vähintään 100 miljoonaa euroa / vuosi. Menopaineita tuo lisäksi kasvava opiskelijamäärän myötä lisääntyvä opiskelijakunnan heterogeenisuus, mikä yhdessä nopeamman läpäisy tavoitteen kanssa kasvattaa tarvetta opiskelijoiden ohjauspalveluille.

Aloituspaikkamäärää nostamalla tavoitellaan myös nopeampaa siirtymää toisen asteen opinnoista korkeakoulutukseen. Tavoite on kannatettava, mutta samalla on huomattava, että erityisesti ammattikorkeakoulutukseen hakeudutaan usein alanvaihtajina tai muutaman vuoden työssäolon jälkeen. Tämä jatkuvan oppimisen mahdollisuus on vahvuus, joka on säilytettävä osana korkeakoulutusta. Koulutusjärjestelmässä ei saa olla ikäperusteisia umpiperiä.

Selonteossa tavoitellaan koulutusperäisen maahanmuuton lisäämistä niin, että vuonna 2030 15 % kaikista tutkinto-opiskelijoista tulisi ulkomailta. Tavoitteena on myös, että tutkinnon suorittaneista ulkomaalaisista 75 % työllistyy suomalaisille työmarkkinoille. Molemmat tavoitteet ovat hyviä. Näiden toteuttaminen vaatii muun muassa maahantulokäytäntöjen huomattavaa sujuvoittamista. Työllistymistavoitteen ei tule silti antaa estää kokonaan verkon välityksellä tapahtuvien koulutusohjelmien kehittämistä. Yhä suurempi osuus kansainvälisestä tutkintokoulutuksesta tullaan toteuttamaan verkkokokonaisuuksina. Selonteko lupaakin tukea korkeakoulujen yhteiselle digivisiolle, mikä on oleellista verkko-oppimisympäristöjen kehittämiseksi.

Koulutusperäistä maahanmuuttoa lukuun ottamatta kansainvälisyys ei näy osiossa. Korkeakoulut toimivat jatkuvasti lisääntyvän kansainvälisen kilpailun ja yhteistyön kentässä. Esimerkiksi kansainvälinen koulutusyhteistyö, koulutusvienti ja kansainvälisesti houkuttelevien koulutusympäristöjen kehittäminen ansaitsevat selonteossa enemmän huomiota.

Korkeakoulutuksen saavutettavuus ja tasa-arvo ovat vahvasti esillä selonteossa. Saavutettavuudesta onkin tekeillä oma selvityksensä, joka valmistuu vuoden 2021 aikana. Suuri osa saavutettavuuden parantamiseksi tehtävästä työstä tapahtuu aiemmilla koulutusasteilla. Oppilaitoksia kannattaa tukea etsimään erilaisia toimintatapoja koulutusasteiden välisen yhteistyön lisäämiseksi. Korkeakoulujen autonomian kannalta on oleellista, että niillä säilyy jatkossakin oikeus itse valita opiskelijansa.

Selonteossa esitetään korkeakoululainsäädännön avaamista niin, että se mahdollistaa nykyistä moninaisemmat toimintatavat ja rakenteet. Lainsäädännön kehittäminen on kannatettavaa, kun se tehdään nimenomaan mahdollisuusperiaatteella. Perustehtävien laadukkaan hoitamisen ja tavoitteisiin vastaamisen muuttuvassa toimintaympäristössä tulee olla erilaisten rakenteellisten ratkaisujen ja toimintatapojen ohjureina korkeakoulujen oman tavoitteellisen suunnittelun pohjalta. Lainsäädännön tulisi sallia korkeakoulujen erilaiset rakenteelliset ja toiminnalliset ratkaisut. Tällaisen lainsäädäntötarkastelun yhteydessä on tarpeen tehdä myös koulutusvastuusäätelyn ja siihen liittyvien seikkojen laaja kokonaistarkastelu, kuten selonteossa ehdotetaan.

Sivista esittää:

- selontekoon kirjataan korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämisen edellyttämä rahoitustarve.
- kirjataan selkeästi, että korkeakouluilla on jatkossakin oikeus itse valita opiskelijansa.

- selonteossa otetaan paremmin huomioon korkeakoulujen kansainvälistymistarpeet.
- korkeakoululainsäädännön on sallittava erilaiset rakenteelliset ja toiminnalliset ratkaisut mukaan lukien kansainväliset kumppanuudet.
- Selontekoon kirjataan, että uudet tai laajentuvat tehtävät vaativat lisäresursseja, muutoin uhkana on laatutason lasku.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Tiede ja tutkittu tieto ovat mukana selonteossa melko ohuesti. Vuonna 2020 valmistunut kansallinen TKI-tiekartta tarjoaa hyvän raamin myös näille osioille ja selonteossa toimenpiteenä ehdotetaan TKI-tiekartan toimeenpanoa. Selonteossa viitataan tiekartan keskeisiin sisältöihin ja tarpeisiin: osaaviin ihmisiin, maailman luokan TKI-ympäristöihin ja –infrastruktuureihin, kansainväliseen verkostoitumiseen ja nykyistä tiiviimpään yhteistyöhön eri toimijoiden kesken. Nämä ovat kaikki hyviä teemoja ja niiden toteuttamista on aktiivisesti tuettava ja seurattava.

Keskeisin tavoite on nostaa Suomen TKI-investointiastetta 4 %:iin bruttokansantuotteesta siten, että Investoinneista 1/3 tulisi julkisista varoista ja 2/3 yksityisistä. TKI-tiekartassa on tunnistettu laajasti toimia, joihin tulee kohdistaa uutta rahoitusta, mutta rahoituksen kasvattamiselle ei ole tehty suunnitelmaa. Julkisen rahoituksen tulisi olla vuonna 2030 miljardi euroa ja yksityisen 2 miljardia euroa nykyistä korkeammalla tasolla, jotta tavoitteeseen päästäisiin. Tasaisella vahdilla tämä tarkoittaa, että investointien tulisi kasvaa vuosittain 100 M€. Koulutuspoliittisessa selonteossa on tarpeen esittää tarvittavien investointien määrä, vaikka selonteon yhteydessä ei rahoituksesta päätetäkään.

Selonteossa huomioidaan hyvin koulutuksen ja tutkimuksen tiivis yhteys. Tutkimus tuottaa koulutukseen muun muassa uusia ja ajantasaisia sisältöjä ja pedagogiikkaa. Laadukas koulutus taas takaa sen, että TKI-järjestelmässä on osaavia tutkijoita ja yhteiskunnassa laajemminkin kyky ymmärtää ja hyödyntää tutkimustoimintaa. Laadukas koulutusjärjestelmä on laadukkaan TKI-järjestelmän edellytys ja päinvastoin.

TKI-toiminta on hyvin kansainvälistä, mutta kansainvälisyys ei juuri näy osiossa. TKI-toiminnan näkymät on ankkuroitava menestymiseen kansainvälisessä kilpailussa ja yhteistyössä.

Sivista esittää:

- Selontekoon kirjataan 4 prosentin TKI-investointitavoitteen saavuttamisen edellyttämä rahoitustarve ja visioidaan keinoja luoda yksityiselle sektorille kannusteita investoida TKI-toimintaan.
- Selontekoon kirjataan, että korkeakoulujen toimintakenttä on kansainvälinen, mikä on otettava huomioon toimintaedellytysten kehittämisessä.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Selonteossa kuvattu tilanne vapaan sivistystyön osalta on kovin nykytilaa keskittyvää ja erilaiset suuntaviivat kohti tulevaa puuttuvat kokonaan. Selonteko täytyy tältä osin muuttaa. Sivista kannattaa selonteossa esitettyä näkemystä siitä, että vapaan sivistystyön taloudellinen tilanne turvataan ennen kaikkea rahoituksen ennakoitavuutta parantamalla. Vapaan sivistystyön rahoitus ei ole koulutuksen ylläpitäjien näkökulmasta katsottuna kovin ennakoitavaa eikä kestävää. Nykytilanteessa vapaa sivistystyön rahoitus on toimintaan nähden alimitoitettu ja opintomaksut osalle kansalaisista liian korkeita, mikä on johtanut eriarvoistumiseen. Sivista muistuttaa, että vapaan sivistystyön kenttä on hyvin moninainen ja koulutustehtävät ja taustat hyvin erilaisia.

Vapaa sivistystyö on tärkeä osa jatkuvan oppimisen strategiaa ja tarvitsee tätä varten pitkäaikaista strategista rahoitusta aliedustettujen ryhmien osaamistarpeiden paikkaamiseen. Esimerkiksi vastuu maahanmuuttajien koulutuksessa on kasvanut merkittävästi vapaan sivistystyön toimijoilla viime vuosina. Selonteossa tulisi osaamisen päivittämisessä vahvemmin huomioida myös vapaan sivistystyön tarjoamat mahdollisuudet. Vapaalla sivistystyöllä on esimerkiksi tärkeä tehtävä aikuisväestön digiosaamisen vahvistamisessa.

Vapaan sivistystyön toimijat tekevät tärkeää työtä. Vapaassa sivistystyössä hankittu osaaminen on tunnistettava ja tunnustettava entistä paremmin. Viime vuosina tehtyjä toimenpiteitä on jatkettava jatkuvan oppimisen edistämiseksi ja vapaassa sivistystyössä hankitun osaamisen näkyväksi tekemisessä.

Kannattamme selvitystä mahdollisuudesta liittää vapaan sivistystyön osaamiskokonaisuuksia osaksi kansallista osaamisen viitekehystä, sillä se tekisi vapaassa sivistystyössä tehtyjen opintojen asemaa näkyväksi osana koulutusjärjestelmää. Sivista muistuttaa kuitenkin, että vapaa sivistystyö saa voimansa juuri tuosta vapaudesta. Juuri vapaus oppia luo matalankynnyksen kaikille Suomessa asuville harrastaa, toteuttaa itseään ja kehittää omaa osaamistaan.

Sivista esittää:

- Selontekoon täytyy, vapaan sivistystyön osalta, lisätä suuntaviivat tulevaan
- Vahvistetaan vapaan sivistystyön rahoitusta ja tehdään siitä entistä ennakoivampaa
 - o Opintomaksujen ei tule luoda esteitä osaamisen kehittämiseksi
- Vapaan sivistystyön roolia osana aliedustettujen ryhmien koulutusta täytyy vakinaistaa
- Vapaassa sivistystyössä hankittu osaaminen täytyy tehdä näkyväksi, mutta vapaudesta oppia ja harrastaa tulee pitää kiinni

- o Kannatamme selvitystä mahdollisuudesta liittää vapaa sivistystyö osaksi kansallista osaamisen viitekehystä

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Jatkuvan oppimisen uudistuksen tulee mahdollistaa yritysten ja työnantajan tarpeisiin vastaavan osaamisen kehittäminen ketterästi, joustavasti ja ennakkoiden. Ihmisten eri tavoin kartuttama osaaminen pitää tunnistaa ja tunnustaa nykyistä paremmin. Osaajien saatavuus on jo noussut merkittävimmäksi kasvukyvyn tekijäksi. Yhteiskunnalla ja yksilöllä on työelämän lisäksi vastuu kehittää, luoda ja kustantaa jatkuvan oppimisen väyliä, joilla vastataan työelämän muutostarpeeseen. Osaamisen kehittämistä on tarkasteltava yhteistyössä työnantajien kanssa.

Jatkuvan oppimisen kehittäminen on keino varmistaa se, että Suomi pysyy kilpailukykyisenä ja että osaamisemme on huippuluokkaa myös jatkossa. Uusien rakenteiden sijaan, avaimet löytyvät joustavuudesta ja ketteryydestä.

Selonteon huomio siitä, että työikäisille soveltuvaa koulutustarjontaa on kaikilla koulutusasteissa, on tärkeä. Jatkuvan oppimisen järjestelmää on Suomessa kehitettävä perustuen korkeakoulujen, ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön koulutustarjontaan, joka jo nyt palvelee aikuisten ja nuorten oppimisen tarpeita. Tämä tarjonta on jo nyt laajasti käytössä, mutta potentiaalia on enempään. Osa potentiaalista voidaan saada käyttöön tarjonnan nykyistä paremmalla esiintuonnilla ja kokonaisuudessaan riittävällä rahoituksella, joka mahdollistaa koulutuksen suuntaamista ja volyymin kasvattamista. Uusia hallinnollisia rakenteita jatkuvan oppimisen edistämiseksi ei tarvita.

Ammatillinen jatkuvan oppimisen väylä on työelämässä erittäin tärkeä keino kehittää osaamista. Se on myös erinomainen tapa kehittää yritysten ja oppilaitosten yhteistyötä erilaisten joustavien mallien ja esim. oppisopimuksen tehokkaan hyödyntämisen kautta. .

Sivista esittää, että vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen, sekä kulttuurin että liikunnan parissa hankittu osaaminen otetaan vahvemmin osaksi jatkuvan oppimisen prosesseja. Samoin on huolehdittava siitä, että erilaisten oppijoiden tarpeet huomioidaan osana jatkuvan oppimisen kokonaisuutta.

Sivista esittää:

- Jatkuvan oppimisen tueksi ei perusteta uusia pysyviä hallinnollisia rakenteita
- Jatkuvan oppimista kehitetään ennen kaikkea vahvassa työ- ja elinkeinoelämäyhteistyössä
- Jatkuvan oppimisen rahoitusta kehittäessä muistetaan kolmiyhteys yksilö-yhteiskunta-yritys
- Taiteen perusopetuksessa ja vapaassa sivistystyössä hankittu osaaminen on saatava vahvemmin osaksi jatkuvaa oppimista
- Erilaisten oppijoiden tarpeet on otettava huomioon jatkuvan oppimisen kokonaisuudessa

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Sivista pitää henkilöstön osaamisen kehittämistä ja alan vetovoiman lisäämistä erittäin tärkeänä aiheena. Oppilaitoksissa ja korkeakouluissa täytyy jatkossa korostua vahvemmin koko yhteisön rooli kasvattajana ja kouluttajana. Työnantajalla täytyy olla aito mahdollisuus organisoida opetus ja ohjaus siten, että se palvelee kaikkia yhteisön jäseniä parhaalla mahdollisella tavalla. Kaikki koulutuksen järjestäjän palveluksessa olevat ovat yhtä lailla varmistamassa laadukasta kasvatusta ja koulutusta.

Selonteossa mainitaan opettajien työolot. Sen osalta on epäselvää, mihin selvitykseen viitataan. Opettajakoulutuksen vetovoima (OKM 2020:26) -loppuraportin mukaan on tärkeää vahvistaa mielikuvaa opettajien työoloista. Loppuraportissa puhutaan siihen näistä liittyvistä mielikuvista. Tämä on tärkeää oikaista selonteossa. Opettajuuteen on syytä saada negatiivisten uutisten sijaan positiivisia tulokulmia alan vetovoiman lisäämiseksi.

Selonteon toimenpiteissä puhutaan joustavista tavoista täydentää opettajien ja muun henkilöstön osaamista ja kelpoisuutta. Sivista on yhtä mieltä siitä, että opettajien ja muun henkilöstön osaamista on kehitettävä ja pidettävä ajan tasalla.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Taiteen perusopetuksen osalta Sivista korostaa, että on tärkeää aloittaa laaja-alainen jatkotyö Suomisen raportin perusteella taiteen perusopetuksen kehittämiseksi mahdollisimman nopeasti. Erittäin tärkeää on taiteen perusopetuksen rahoituksen kasvattaminen ja kokonaisarkkitehtuurin kehittäminen.

Samalla tulee kehittää yksityisten oppilaitosten toimintaedellytyksiä. Taiteen perusopetuksen kenttä on hyvin moninainen joukko eri toimijoita, jotka keskenään eriarvoisessa asemassa. Yhteismitallisuus puuttuu kokonaiskuvan kannalta ja kunnilla on iso rooli tukea TPO-järjestäjiä.

Sivista muistuttaa, että taiteen perusopetuksen vos-hintakehitys on selkeästi kustannuskehitystä jäljessä. Usean vuoden negatiivinen vaje suhteessa kustannuksiin tulisi kurota umpeen, ennen kuin taiteen perusopetukselle aiheutetaan peruuntumatonta haittaa. Nyt monet toimijat ovat joutuneet nostamaan oppilasmaksuja aivan ääri rajoille saakka. Vaarana on, että kaikilla ei ole varaa harrastaa ja näin taiteen perusopetus jää isolta osalta ikäluokasta mahdollisuuksien ulkopuolelle, mikä lisää koulutuksellista epätasa-arvoa. Lisäksi merkittävä osa toimijoista jää kokonaan vos-rahoituksen ulkopuolelle.

Tavoitteena tulee olla, että taiteiden harrastajien määrä kasvaa tasaisesti ja alueellisesti saavutettavuudesta ja saatavuudesta huolehditaan.

Sivista kannattaa taiteen perusopetuksen tiedonkeruun kehittämisestä ja tietopohjan vahvistamista. Ensin on kuitenkin luotava taiteen perusopetukselle yhteinen laatustrategia. Suomisen raportissa kehoitettiin myös kehittämään taiteen perusopetuksen tutkimusta. Tämä täytyy lisätä toimenpiteisiin. Myös taiteen perusopetuksessa syntyvää osaamista on tunnistettava ja tunnustettava entistä paremmin. Viime aikoina on vapaassa sivistystyössä panostettu merkittävästi tähän kehitykseen. Sivista esittää, että samaan pyritään myös taiteen perusopetuksen puolella.

Sivista pitää kulttuurikasvatussuunnitelmien laajempaa käyttöönottoa kannatettavana. Kulttuurikasvatussuunnitelmat on saatava velvoittavaksi osaksi opetussuunnitelmaa. Kulttuurikasvatuksella täytyy olla keskeinen rooli lasten ja nuorten kasvatuksessa.

Sivista esittää:

- On aloitettava laaja-alainen jatkotyö Suomisen raportin perusteella taiteen perusopetuksen kehittämiseksi mahdollisimman nopeasti
- Taiteen perusopetuksen rahoituspohjaa on vahvistettava
 - o Opintomaksujen ei tule luoda esteitä harrastamiselle tai oppimiselle
- On luotava taiteen perusopetukselle yhteinen laatustrategia
- Taiteen perusopetuksen tutkimusta on kehitettävä ja tämä on lisättävä selonteon toimenpiteisiin
- Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista on kehitettävä tpo-puolella
- Kulttuurikasvatuksella täytyy olla keskeinen rooli lasten ja nuorten kasvatuksessa

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Sivistystyönantajat ei lausu kappaleesta Opintotuki

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Ruotsinkielisen koulutuksen osalta OKM:n selvitys aiheesta on perusteltu ja pidämme selonteon lähtökohtia tältä osin hyvinä, vaikkakin osittain keskeneräisinä.

Sivistan mukaan on tärkeää varmistaa toisen kotimaisen kielen osaaminen kaikissa koulutusmuodoissa. Pienenevät ikäluokat uhkaavat myös ruotsinkielisten oppilaiden ja opiskelijoiden mahdollisuuksia saada itselleen koulutusta, sillä oppilaitosverkosto harvenee. Ruotsinkielisessä koulutuksessa on otettava laajasti käyttöön digitaaliset oppimiskäsitteet.

Sivista esittää:

- Ruotsinkielisessä koulutuksessa otetaan laajasti käyttöön digitaaliset oppimiskäsitteet. Ruotsinkielinen koulutus on oiva kokonaisuus pilotoida erilaisia digitaalisia ratkaisuja.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimiskäsitteet

Osiassa painotetaan kansainvälisten opiskelijoiden maahantulon sujuvoittamista ja tutkinnon suorittaneiden jäämistä Suomeen töihin. Tämä on kannatettava tavoite.

Työperäisen maahanmuuton väistämättömät vaikutukset koulutusjärjestelmään tulee huomioida perheiden integroimiseksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Koulutusjärjestelmälle tulee rakentaa edellytykset vastaanottaa iso määrä maahanmuuttajia. Tämä tarkoittaa paitsi englannin kielellä annettavaa varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta, myös opettajien osaamisen vahvistamista ja laajaa pohdintaa S2-oppilaiden oppimisen tukemiseksi. Oppimistulosten eriytyminen kantaväestöstä on huolestuttava signaali, ja globalisaation muuttaessa väestöämme huoli tulee nostaa keskusteluun.

Yhtenä tavoitteena esitetään maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisen ja ohjauksen palvelutoiminnan vakinaistaminen korkeakouluissa. Selonteossa esitetään maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta koskevien säännösten lisäämistä yliopistolakiin. Jos tarkoituksena on samalla lisätä kriteeri yliopistojen rahoitusmalliin, on siihen osoitettava myös tarvittavat lisäresurssit. On kestävämpää lisätä korkeakoulujen tehtäviä lisäämättä rahoitusta. Rahoitusmallia tulee kehittää pitkäjänteisesti yksinkertaisempaan suuntaan.

Kuntien rinnalla yksityismuotoisilla koulutustoimijoilla on laaja rooli maahanmuuttajien kouluttamisessa. Yksityisten toimijoiden asemaa täytyy tässä vahvistaa siten, että samalla taataan koulutuksen laatu ja tehokkuus. Maahanmuuttajien koulutuspolkuja ja integroimista voidaan edistää laajasti erilaisia koulutusmuotoja hyödyntämällä. Esimerkiksi vapaalla sivistystyöllä on ollut kasvava rooli maahanmuuttajien kouluttamisessa. Näitä matalankynnyksen tapoja oppia ja harrastaa tarvitaan enemmän. Myös monikielisiä tutkintoja ja tutkinnon osia tulee tässä yhteydessä mahdollistaa.

Sivista esittää:

- Yksityisten koulutustoimijoiden roolia maahanmuuttajien koulutuksessa täytyy kasvattaa

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Osio on näkemyksemme mukaan varsin pitkä ja tiivistämisen varaa on.

Laura Rissanen
Sivistystyöntekijät ry